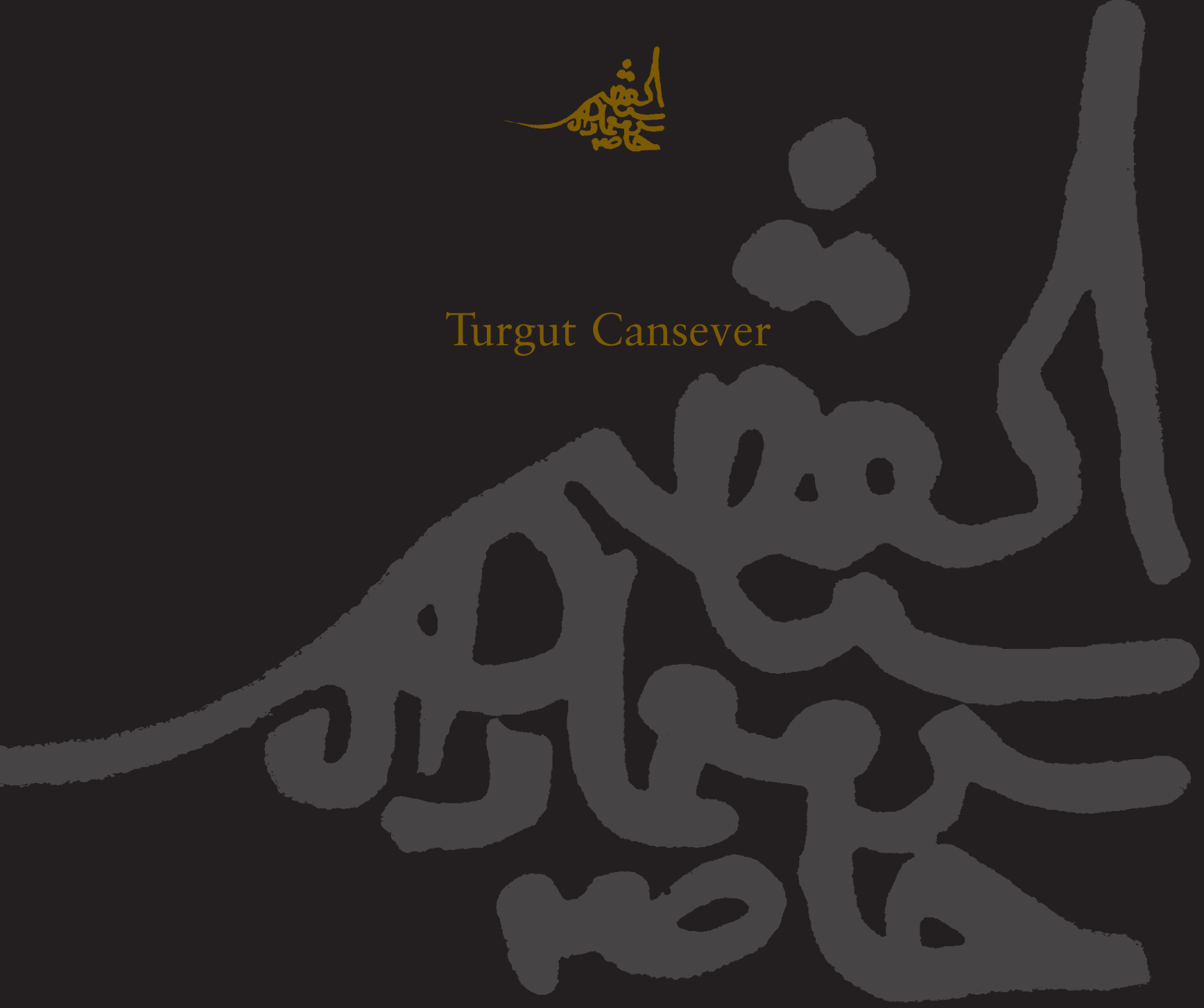

MİMAR SİNAN

Turgut Cansever

ALBARAKA TÜRK

MİMAR SİNAN

Turgut Cansever

ALBARAKA TÜRK YAYINLARI: 24
KÜLTÜR KİTAPLARI: 2

Fotoğraf ve Tasarım
Emine Öğün & Mehmet Öğün

Redaksiyon
Mustafa Armağan

Editör
İbrahim Usul

Teknik Danışman
Nurettin Özlük

Mizanpaj
Zübeyir Çiççi

Baskı
Esen Ofset

Cilt
Tuğ Mücellit

1. Baskı, İstanbul Aralık 2005

ISBN 975-00582-0-8

© Tüm yayın hakları ALBARAKA TÜRK'e aittir.

Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ADRES:

ALBARAKA TÜRK ÖZEL FİNANS KURUMU A.Ş.

Büyükdere Caddesi No:78 34394 Mecidiyeköy / İSTANBUL

Tel: (90.212) 274 99 00 Faks: (90.212) 272 44 70 - (90.212) 354 23 26

albarakaturk.com.tr e-mail: albarakaturk@albarakaturk.com.tr SWIFT: BTFHTRIS

MİMAR SİNAN

Turgut Cansever

ALBARAKA TÜRK

TURGUT CANSEVER

Tıp doktoru merhum Hasan Ferit Cansever'in ilk çocuğu olarak 1920 senesinde Antalya'da dünyaya geldi. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nü bitirdi.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, 1949'da “*Osmanlı ve Selçuklu Mimarisinde Sütun Başlıkları*” adlı teziyle sanat tarihi doktorasını tamamladı. 1960'da “*Modern Mimarînin Sorunları*” başlıklı tezi ile doçent ünvanını aldı.

1980'de iki eseri ile, 1992'de bir eseri ile üç kez Ağa Han Mimarlık Ödülü kazandı.

1983'te Mekke Üniversitesi'nde eğitim programının hazırlanmasında danışman olarak çalıştı, aynı yıl Ağa Han Mimarlık Ödülü için büyük jüri üyesi seçildi.

1980 yılından bu yana kendi mimarlık bürosunda mesleki çalışmalarını sürdürmektedir.

Diğer Eserleri:

Osmanlı ve Selçuklu Mimarisinde Sütun Başlıkları, Doktora Tezi, 1949

Modern Mimarînin Sorunları, Doçentlik Tezi, 1960

Düşünceler ve Mimarî, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981

Şehir ve Mimarî, Ađaç Yayıncılık, 1992

Ev ve Şehir, İnsan Yayınları, 1994

Kubbeyi Yere Koymamak, İz Yayıncılık, 1997

İstanbul'u Anlamak, İz Yayıncılık, 1998

Ayrıca birçok yabancı ve yerli mimarlık dergisinde makaleleri yayınlandı.

SUNUŞ

Bu sunuşu okumadan önce, âbidevî eserleri barındıran bu kitabın kıymetli metnine kendinizi kaptırmadan sayfalarında şöyle bir dolaşmanızı, iki kapak arasına itina ile yerleştirilmiş fotoğraf karelerinin içine dalarak bir gezinti yapmanızı istirham ederim.

Goethe, pratik bir sanat veya estetik bir teknik olarak mimarlığı, dondurulmuş müziğe benzetir. Yukarıdaki tavsiyeme uydu iseniz, eminim şimdi bu satırları bu kitabın sayfalarına serpiştirilmiş sessiz müziğin bıraktığı haz ile okuyorsunuzdur. Zira söz konusu bu müziğin bestecisi, Türk-İslâm mimarî sanatında kendine has üsluyla eşsiz bir konuma yerleşmiş olan Mimar Sinan'dır.

Mimarinin, devlerin alfabesi olduğu söylenir. Yaşadığımız mekânı mimarî unsurlarla ifade eden taş ile işlenmiş bu edebiyat eserlerinde şiirin sembolik anlatımı işlenir. Hiç şüphesiz ki, Mimar Sinan sadece Osmanlı Türk tarihinin değil, tüm dünya medeniyetinin gelmiş geçmiş en önemli taş yazarlarından biridir.

Taşa işlenmiş anlam, taşta dondurulmuş müzik, fırınlanarak taşlaşmış lale bahçeleri, statik ilmi ile ifade edilen mimarînin; baskın ve esasında mimarın sembolik anlatımını yüzyılların ötesine taşıyan öğeleri gibi gözüke de, bir taraftan da mimarî, insan bu mekânla-

rı kullandığı müddetçe yeniden yaşanan, yeniden yorumlanan ve yeniden hissedilen bir dinamizmi de bünyesinde taşır.

Bilge mimar Turgut Cansever'in yorumu, anlatımı ve gözüyle muazzam bir hareketlilik ve anlam bulan bu Mimar Sinan "antolojisi"ni, Albaraka Türk olarak sizlere sunmaktan büyük bir zevk duyuyoruz. Kültür ve medeniyetimizin bu önemli havzasını, Cansever hocanın rehberliğinde gezinerek Mimar Sinan'ın eserlerindeki detay ile şümûlün tadına hakkıyla varacaksınız.

Albaraka Türk, tarihî ve yaşayan kültürümüzün zenginliklerini bugünlere taşımanın, bu topraklar üzerinde yaşayan her kurum ve kişinin içinde yaşadığı topluma karşı bir borcu olduğu bilinci ile başlatmış olduğu kültür yayınlarına bu çalışma sayesinde mütevazi bir katkı daha yapmaktadır.

Bu değerli çalışmanın gerçekleşmesinde emeği geçen herkese tebrik ve teşekkürlerimi sunar, Kurumumuzun bundan sonra da kültürümüze katkıyı amaçlayan çalışmalara destek sağlamaya devam etme arzusunda bulunduğunu ifade etmek isterim.

Saygılarımla,

Dr. Adnan BÜYÜKDENİZ

Genel Müdür

TEŞEKKÜR

Ülkemizin ve İslâm aleminin olduğu kadar bütün insanlığın büyük şahsiyeti Mimar Sinan'ın vücuda getirdiği mimarlık sanatı şaheserlerini, tarihî süreç içindeki kaynaklarına işaret ederek tanıtmayı amaçlayan bu kitabın vücut bulması sürecinde, metnin oluşturulmasındaki katkıları, fotoğraflarının çekimi ve kitabın tasarımı için çocuklarım mimar Emine Ögün ve mimar Mehmet Ögün'e şükranlarımı bildirmeyi ilk görev sayıyorum.

Metni dil ve ifade açılarından gözden geçiren dostum, kıymetli yazar Mustafa Armağan'a, kitabı yayınlayarak okuyucu ile buluşmasına imkan sağlayan Albaraka Türk yetkililerine ve İbrahim Usul beyefendiye, çizimleri yapan genç mimar Emre İşlek'e, tasarımın bilgisayar sürecini maharetle tamamlayan Zübeyir Çifçi'ye ve yardımcımız Murat Top'a teşekkür ediyorum.

Turgut CANSEVER

Kasım 2005

İÇİNDEKİLER

I. Giriş	11
II. İslâm Mimarisi Üzerine Düşünceler	17
III. İslâm Mimarlık Eserlerine Genel Bakış	57
IV. Mimar Sinan'ın Dayandığı Osmanlı Mimarlık Birikimi	69
V. Mimar Sinan'ın Çağı	103
VI. İlk Eserleri	111
VI.I. Haseki Hürrem Sultan Külliyesi	113
VI.II. Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi	117
VI.III. Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi	121
VII. Şehzade Mehmed Külliyesi	135
VIII. Süleymaniye Külliyesi	165
IX. Şehzade ve Süleymaniye'den Selimiye'ye	221
IX.I. Edirnekapı Mihrimah Sultan Külliyesi	225
IX.II. Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Hadim İbrahim Paşa Camii ve Sinan Paşa Camii	233
IX.III. Haseki Hürrem Sultan Hamamı	241
IX.IV. Rüstem Paşa Camii	245
IX.V. Zal Mahmud Paşa Külliyesi	257
IX.VI. Büyük Çekmece Köprüsü, Sokullu Mehmet Paşa Mescidi ve Kervansarayı	267
IX.VII. Mağlova Su Kemerleri	273

X. Edirne Selimiye Camii	279
XI. Mimar Sinan'ın Son Dönem Eserleri	341
XI.I. Ayasofya Minareleri	349
XI.II. Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Camii	351
XI.III. Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa Camii	365
XI.IV. Piyale Paşa Camii	371
XI.V. Kılıç Ali Paşa Camii	381
XI.VI. Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi	389
XII. Mimar Sinan'ın Mimarlık Mirası	397
Notlar	403
Sözlük	406
İndeks	408
Kaynakça	415

I. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin gücünün doruğuna vardığı Kanuni Sultan Süleyman döneminden (1520-1566) başlayarak Sultan II. Selim'in (1566-1574) ve Sultan III. Murad'ın (1574-1595) saltanatları sırasında, İstanbul başta olmak üzere farklı yerlerde devletin gücünü simgeleyen eserler verme imkânını elde eden Mimar Sinan, yapılarını birer sanat şaheseri seviyesine yükseltmişti. Bu metinde, Mimar Sinan'ın mimarlık alanındaki başarısının temellerini oluşturan mekân ve hareket te-lakkisinin eserlerine yansımaları, yapıları oluşturan unsurların mekân içinde yer alış biçimleri, biçimlerin ifadeleri, yapılar ile hayat arasında kurulan ilişkileri, özetle, mimarî vasıtasıyla oluşturulan güzellik duygusunun türleri araştırılmaktadır.

Çabamız, Mimar Sinan'ın eserlerini, ait oldukları çağa ve topluma ilişkin aslî özellikleriyle kavramaya yöneliktir. Mimar Sinan'ın mimarisinin özüne ulaşmanın ve ortaya koymuş olduğu eserlerden günümüze aktarılabilir hususları tespit etmenin zorluğunun bilinci içeri-

sinde, onun hakkında yazılanların çoğunda olduğu gibi, eserlerin tarif ve tasvirleri, teknolojik meseleleri ile yetinmek veya mimarlık faaliyeti çerçevesindeki sosyal ilişkilerini ele almak yerine, doğrudan eserlerinin taşıdığı sanat kalitesiyle temas kurmaya özen gösterdik.⁽¹⁾ Mimar Sinan'ı teknolojik başarıların peşinden koşan bir kişilik olarak görmek ve onu kendine has Osmanlı kültür ortamından soyutlayarak, Rönesans'ın belirlediği amaç ve çözümlere ulaşma çabası içindeki bir sanatçı olarak algılamak hatasından da uzak durmaya çalıştık.

İnsanlık tarihinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen yeterince kavranamayan Osmanlı kültür birikiminin en özel ürünlerini veren Mimar Sinan'ın, sınırlı amaçlara yönelik bir tavır içinde olmadığı, mimarisinin gösterdiği farklılıklardan açıkça anlaşılacaktır. Bu farklılıklar, Sinan'ın mensubu bulunduğu İslâmiyetin biçimlendirdiği derunî seziler, bilgi ve tecrübelerin birleşimi olarak önyargılardan arınmış bir sürecin sonucunda tasarımlarına yansımıştır. Söz konusu yansımanın bütünlük, tutarlılık ve

süreklilik taşıyan esaslarını açıklamak, çalışmamızın amaçlarından biridir.

Her sanatkârın şahsî tecrübeleri, başkalarına ait olanları da kapsar. Bu bakımdan, Sinan'ın eserlerinin anlaşılabilmesi için onun sanat hayatının çeşitli aşamalarında oluşturduğu farklı çözümlenmeleri hem birbirleriyle, hem de geçmişe ait eserlerle karşılaştırmalı olarak inceledik.

Mimarlık eseri, sanatçının varlık ve kâinatın yapısına ait gerçeklikleri sezgi ve tasavvur edişinin yansımaları oranında yücelik kazanır. Modern semantiğin yaklaşımına göre, gerçek sanat ve mimarlık eseri, bir mesaj bütünlüğüdür. 'Tebliğ sunmak ve o noktada durmak' şeklindeki İslâmî kurala uyan İslâm kültürlerinde mimarlık eserleri, şüpheli olandan arınmış bir tavır içinde, ortaya koydukları mesajları en azla yetinen suskunluklarıyla yüceltirler. Mimar Sinan'ın eserleri de İslâm-Osmanlı sanat ve mimarlık tarihinin bu köklerine dayalı bir tavır içindeki biçim bütünlükleridir. İslâmiyet her an yeniden oluşan bir varlık ve kâinat tasavvuruna sahip olduğundan, İslâm mimarlık sanatı, hareket halindeki insanın her farklı noktada yeni

vechelerini algıladığı, her yeni adımda bir önceki hatırlanarak zamanın bütünlüğü içinde kavranabilecek bir yapıdadır. Bu sebeple İslâm mimarisi, özellikle Osmanlı mimarisi, tek bir noktadan bakılarak anlaşılabilir; eser, kendisine yönelik bakış noktasına ve tarzına göre sürekli farklı vasıflar kazanır. Mimar Sinan'ın eserlerine tasarımcısının gözüyle farklı noktalardan bakarak, süregiden tarihî ve kültürel, dolayısıyla da mimarî gelişmenin içerisinden, bizzat yaşamış olduğu zaman kesitinin onun kararlarını nasıl şekillendirdiğini açıklayarak eserin insanı yücelten vechesine ulaşmayı denedik.

Mimar Sinan'ın yapılarında açık bütünlükler oluşturan tektoniklerin* tezyinîliği, çevre ile ilişkileri, hiyerarşik düzeni, yapının maddî ve madde-dışı (*immateriel*) unsurlarının dağılımı, yapıyı yaşanılır kılan fonksiyonel düzenle yapının biçimi arasındaki ilişkilerin oluşturduğu şiirsellik, sınırlı bir metinde bütünüyle açıklanamayacak kadar kapsamlı ve karmaşık meseleler ihtiva etmektedir.

Bu metin, Mimar Sinan'ın tarih görüşü, eserini vücuda getirdiği sırada sahip olduğu gelecek

II.
İSLÂM MİMARİSİ ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER

Mimar Sinan'ın, 'Osmanlı kültürü içerisinde 16. asırda vücuda getirdiği mimarlık eserlerinin taşıdığı evrensel mesaj, daha sonraki nesiller tarafından nasıl algılanmış ve etkisi ne olmuştur?' sorusuna cevap vermek, Sinan'ın tasarım hayatının etkinliğinin boyutlarını ortaya koymak açısından zaruridir.

Sinan'ın sivil mimarlık mirasının neredeyse tamamına yakını, dinî yapılarının da önemli bir kısmı, takib eden Osmanlı nesilleri tarafından tahrip edilmiştir. Mesela Sokullu Mehmet Paşa ve Rüstem Paşa'ya ait yönetim merkezleri olan muhteşem saraylar 17. asrın ilk yıllarında Sultanahmet Camii'ne yer açmak, Kanuni Sultan Süleyman'ın Üsküdar Sarayı ise 19. asrın başlarında III. Selim tarafından yerine askeri kışla yaptırmak amacıyla yıkılmıştır.

Ancak, 17. asır başlarında, Sinan'ın vefatından 10-15 yıl kadar sonra, yine onun imzasını taşıyan Haseki Hürrem Sultan Hamamı'nın Güneyinde, Sokullu Mehmet Paşa ve Rüstem Paşa saraylarının yerine genç yardımcısı ve talebesi Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından

Sultan I. Ahmet adına inşa edilen Sultanahmet Camii bu kapsamda zikredilmesi gereken bir eserdir.

Şehzade Camii'nde olduğu gibi, merkezî kubbeyi dört yarım kubbeyle destekleyen Sedefkâr Mehmet Ağa da, Sultanahmet Camii örtülü mekânının, yarımadanın son odak noktası olarak belirmesini sağlamıştır. Sultanahmet Camii, son cemaat yeri, cami ve minarelerinin düzenleriyle de, Süleymaniye ve Selimiye'deki mimarî çözümlerinin yeni bir yorumudur.

Sedefkârlık eğitimi almış Mehmet Ağa'nın mimarisi, –gençliğinde marangozluk ve birbirine takılarak vücuda getirilen ahşap bütünlükler oluşturma sanatını öğrendiğini önemle zikreden– Sinan'ın mimarisinden farklılaşır. Sultanahmet Camii'nin mimarisinde belirleyici olan husus, uyum ve âhengin ifadesidir. Bu yaklaşım Sinan mektebinin diğer üyelerinin muhalefeti ile karşılaşmıştır. Geçişleri gerilimli ifadelerinden arındırıp yumuşatarak sağlayan pandantifler Sultanahmet'te hakim unsurlardır. Sinan'ın mimarisinde ise bu satırlar mukarnaslarla örtü-

lüdür. Bu yaklaşım kubbenin altındaki alanın bir geometrik düzen ve onun uzantıları ile oluşmasını ve kubbenin tam yuvarlak halinin aşağılara sarkmadan yukarıda kendi başına, bağımsız şahsiyetini koruyarak yer almasını sağlar.

Sedefkâr Mehmet Ağa'nın Edirne Ayşe Kadın Kervansarayı, Sinan'ın Büyük Çekmece Sokullu Mehmet Paşa Kervansarayı'nda uyguladığından daha yüksek, ince ve uzun pencereleriyle farklı bir mimarî duyarlılığın, zarafet ve gerilimin ifadesidir; ancak Süleymaniye ve Selimiye'nin büyük kemer boşluklarındaki dolgu duvarlarında yer alan ince uzun pencereleriyle ilişki kurmak suretiyle Sinan'ın ruhunu yaşatır.

Zal Mahmud Paşa Camii'nde dış duvarın merkezî kubbeyi taşıyan mihrap duvarı, iki ayak ve üç büyük kemerden bütünüyle bağımsız olarak tasarlanması, bunun gibi, Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa Camii'nde dış duvarın mimarinin iç taşıyıcı sisteminden ayrılması, konstrüksiyonun unsurlarının ferdiyetlerini son sınırına kadar geliştirmek anlamına gelmektedir ve bu, Sinan'ın önemli çözümlerinden biridir. Dış duvar ile taşıyıcı sistemi birbirinden ayıran

Le Corbusier de 20. yüzyılda aynı çözüme ulaşmıştır. Bu gerçek, Sinan'ın 16. asırda ortaya koyduğu evrensel amaçların çağımızda da paylaşıldığını göstermektedir.

Sürekli kıpırdanan, sıkışık, hareketli bezemeler ve kalem işleri, 16. ve 17. asır Osmanlı kubbelerinin oyuk ve madde dışı (immateriel) satırlarını bir kez daha madde dışılığa çekerken, sayısız küçük hareketle, kubbe ana biçimini -mahiyetine aykırı düşmeden- hareket ve oluşumun bir alanı haline dönüştüren kültür, Mark Rotko'nun resminin metafizik kökleriyle ve 1925-1970 arası modern mimaride Mies Van der Rohe'nin yapılarının ve postmodern mimarinin sonsuzluk içindeki tektoniklerin kümülatif bütünlükleri ile kısmî de olsa temas halindedir.

Eminönü Yeni Camii (1597-1663) ile III. Sultan Ahmet'in annesi adına yaptırdığı Üsküdar Yeni Valide Camii (1710), Sinan'ın, varlığı sürekli oluşum halinde telakki eden, yeni yer ve şartlar içinde yeni meseleleri çözümleyen bir mimarî oluşturma iradesiyle ilişkili son Osmanlı eserleri olarak zikredilebilir.

Osmanlı kültür ortamı içerisinde 1880'lerde başlayan ve Cumhuriyet'ten sonra da bir süre devam eden millî mimarlık hareketinin önemli temsilcilerinden Mimar Kemalettin Bey'in Sinan

mimarisine ait bazı biçim elemanlarını kullanarak, neo-klasik bir mimarî yaratma girişimi, bu mimarinin sınırlı ve eksik bir yorumu olmakla beraber Sinan'dan son ciddi etkilenme olmuştur.

NOTLAR

- (1) Varlığın maddî ve manevî iki ayrı kısımdan oluştuğuna dair yanlış kanaati aşan yeni varlık felsefesi, varlığın maddî, biyolojik, ruhî, fikrî (manevî) olmak üzere dört aslî tabakadan oluştuğunu savunur. Maddî varlık tabakasının fizik ve kimya yasaları ile, organik varlık tabakasının maddî varlık tabakası yasalarına ilave olan yeni yasalarla, ruhî varlık tabakasının canlıların korku, sevinç gibi insiyaklarının belirlediği ruh halleriyle, fikrî varlık tabakasının ise insanın fikrî-manevî alemiyle oluşur. İnsanın fikrî varlık tabakasına ait tercihleri ruh alemini terbiye yolu ile şekillenir; biyolojik ve maddî varlık alanı ile ilişkide fikrî alemin gerektirdiği şekilde, alt varlık tabakalarına ait tercihleri gerçekleştirir; buna karşılık alt tabakalar da üst tabakaları taşıyan bir mahiyettedir. Bu hususlar İslâmî ontoloji ve yeni varlık felsefesi tarafından gündeme getirilmiştir.
- (2) Sanat eserini, sanatçının içinde bulunduğu fikrî ortam belirler. Düşünce ve inanç meselelerinin olgunluk kazandığı bu fikrî ortam, esere gerçek sanat değerini kazandırarak, eserin kozmik realiteyi “biçim”ler ortamına yansıtmasını sağlamış; farklı inançlar da farklı biçim tercihlerini gündeme getirmiştir. Rönesans ve Barok çağ mimarilerinin farklarının belirleyicisi Saint Pierre Kilisesi’nin Bramante, Michelangelo ve Carlo Moderne eliyle geçirdiği değişimler Hıristiyan dünyasının ilk çağına ait farklı dünya telakkilerinin esere yansımalarıdır. Heinrich Wölfflin, Klasik ve Barok sanat kıyaslamasını yaparken sanattaki değişimin nedenini “dünya karşısında başka bir tutum” ve “dünya görüşünün (Weltanschauung) temel karşıtlıkları” olarak açıklar. Roma, Bizans Ortaçağ Hıristiyan mimarileri kendilerine has farklı üsluplar ürettikleri gibi, İslâm kültürleri de çağların farklılaşan yorumlarına tekabül eden farklı sanat üsluplarını oluşturmuşlardır. Sinan’ın yaşadığı çağın İslâmî ve tasavvufî inanç ve düşünce gelişmesi de onun mimarisini oluşturmuştur.
- (3) “Bak, herşeye bak” Muhammed İkbal’in ‘Reconstruction of Religious Thought in Islam-İslâm’da Dini Düşüncenin Yeniden Kuruluşu’ kitabında bu husus, “Sokrat bütün dikkatini sadece insanların dünyasına çevirmişti. Ona göre araştırma bitki, böcek ve yıldızlar üzerinde değil, yalnız insan çevresinde yoğunlaşmalıydı. Bu ufacık bir arının bile ilahî ilhamdan ya-

rarlandığını belirten ve okuyucuları sürekli olarak rüzgarların değişimi, gündüzün geceye dönüşümü, bulut ve yıldızlarla dolu gökyüzü ile sonsuz fezada yüzmekte olan gezegenleri gözlemeye çağıran Kur’ân’ın ruhuna tamamıyla ters düşen bir olgu değil midir?” şeklinde açıklanmaktadır.

- (4) İslâm insana varlık içinde çok özel bir yer tanır. “Arzım ve semam beni sığdıramadı, lakin ben bir mü’min kulumun kalbine sığımdım” mealindeki Hadîs insanın özel konumuna işaret eder. “Biz göklere yer yüzüne ve dağlara emaneti kabul etmelerini söyledik; onlar bunu üstlenmekten korktular, emaneti (bu yükü) kabul etmediler; insan bu emaneti yükledi.” (33/72) Ayet-i Kerimesi’ne dayanarak M. İkbal, “Bütün kusurlarına rağmen insan, doğadan üstündür, çünkü büyük bir görev ve emaneti yüklenmiştir.” kanısına varır. İnsanın dünyada Allah’ın halifesi mertebesine yükselmiş ekme-i mahlukat sıfatına eriştiğini gösteren temel İslâmî kaynaklar dışında Batı dünyasında Max Scheler ‘İnsanın Kosmostaki Yeri’ isimli kitabında benzer bir yaklaşımla, insanı Allah’ın dünyadaki uzantısı olarak tanımlar. (Sayfa 86) “Bizce bilinmesi mümkün olan tanrılaşmanın biricik yeri insan, onun benliği ve kalbidir; insan bu transcendent oluşun hakiki bir parçasıdır. Zira her ne kadar bütün şeyler devamlı bir yaratma manasında her saniye kendi sayesinde mevcut olan varlıktan, İlca ile Geist’a ait bir kaynaşmanın fonksiyonel birliğinden husele gelmekte iseler de, bununla beraber kendi sayesinde mevcut olan varlığın (Ens per se’nin) her iki vasfı ancak ilk defa insanda ve onun benliğinde aktif bir şekilde birbiriyle münasebete gelmektedir. İnsan, bu vasıfların birleştiği noktadır.” der.
- (5) Teknolojiler, maddenin enerjinin maddî varlık alanında var olan herşeyin insan tarafından şekillendirilmesi ile oluşan becerileridir; maddenin varoluş yasalarının özelliklerine göre maddeyi biçimlendiren kullanma yetenekleridirler. Taş, insanın biyolojik, sosyal ihtiyacını karşılamak için yapılacak bir yapının duvarında yer alacak şekilde biçimlendirildiği gibi, ruhî hal de terbiye yolu ile insanın fikrî varlık tabakasındaki tercihlerine göre terbiye edilir. Bu durum üst varlık tabakalarının alt varlık tabakalarını şekillendirmesine örnek teşkil eder. Dolayısı ile insan, varlığın üst tabakalarındaki kanunların etkile-

- me, düzenleme açısından hiyerarşilerine uygun yaklaşımla eserlerini vücuda getirdiği oranda başarılı olabilir. Bu yaklaşım İslâm toplumlarında “Allah’ın emrine kayıtsız şartsız uymanın” oluşturduğu İslâm inancının da bir yansımasıdır.
- Allah’ın var olan her şeyde tezahür ettiği İslâmî ve tasavvufî düşüncede aslî bir temel olarak mevcuttur. Füsüs-ül Hikem Sayfa: 136’da Muhyi’-d-dîn el-Arabî konuyla ilgili düşüncelerini;
- “Allah’ın, ‘Ben kulun yürüdüğü ayağı, tuttuğu eli, konuştuğu dili ile olurum’ kuvvetlerinin azasından ve onların mahallelerinden başka herşeye varıncaya kadar bütün benliği olurum, mealindeki Hadîs-i Kudsi’sine bakarsak Hak ile halkı ayıramazsın. Şu halde her varlık Hak’tır yahut her şey halktır dersin. Yahut da o bir bakımdan Hak’tır, bir bakımdan da halktır diyebilirsin. Çünkü görünüş birdir.” şeklinde açıklamaktadır.
- (6) İnsan eserinin tezyinîliği, insanın transandantal bir idrakten hareket ederek eserini oluşturma süreci içinde, transandantal idrakini objektif realiteye biçim tercihleri olarak yansıması ile vücut bulur.
- (7) İslâm düşünürü Gazâlî “Tehafüt’el Felâsife” adlı eserinde Farabi ve İbni Sina yerine onların efendisi olduğunu ifade ettiği İslâm dünyasında asırlarca etkili olmuş Aristo’yu tenkid eder.
- Max Scheler ‘İnsanın Kosmostaki Yeri’ kitabında Rönesans’ın, İbni Rüşd’ün öğretisi ile başlayıp Ortaçağ’da kilise içinde gelişen Aristocu statik varlık görüşünün hakim oluşu ile vücuda gelişini anlatır. İbni Rüşd’ün Aristocu statik varlık telakkisine, çağdaş Muhyi’-d-dîn el-Arabî, Fusûs-ül Hikem adlı eserinin 12. Fass’ında, ‘Şuayb Kelimesindeki Kalbi Hikmetin Aslı’ başlığı altında, varlığın sürekli oluşum niteliğini ortaya koyarak karşı çıkar, İslâmî ve tasavvufî düşünce tarihinde varlığın dinamik yapısını belirleme hususunu özel bir önem vererek ele alır. Bu kaynaklara dayanan Sinan’ın mimarisinde; mimarî unsurların sakin, yavaş, asude, bitaraf ve insanı yönlendirmeyen hareketliliğine karşılık, ortaçağ Hıristiyan mimarisinin Gotik katedralinin yönlendirici niteliği sebebiyle birbirlerinden derin şekilde farklıdır.
- (8) Âbidevîlik, Osmanlı sanatında ölçünün büyüklüğü ile değil, herbiri bağımsız şahsiyete sahip tektonikler olan mimarî veya tezyinî elemanların asude, insanı yönlendirmeyen nisbî büyüklük (veya küçüklük) ilişkisi ile oluşturulur.
- (9) Her sanat eseri bir biçimler bütünlüğüdür, biçim tezahürüdür; her tezahür bir ifade ile yüklüdür. 19. asır sonunda Wörringer’in psikolojik estetiğinin, sanatı münhasıran biçim ifadeleri ve dolayısıyla yalnızca ruhî hallerin yansıması olarak tanımlamasının eksikliği izleyen dönemlerde ortaya konmuştu. Ancak biçimlerin ifadeler taşıdıkları da aşikar olup, bu yaklaşım geçen kırk yıl içerisinde semiotik sorun olarak ve teorik düzeyde gündeme gelmiştir. Paul Klee 1927’de yazdığı ‘Educational Sketch Book’ isimli eserinde biçimlerle onların ifadeleri arasındaki ilişkileri göstermiştir.
- (10) Kur’ân-ı Kerîm’e göre yalnızca Allah zatıyla kaimdir; kainatta var olan diğer şeylerin hepsi zıtlıkları ile var olurlar. Kur’ân’da bazı Ayet-i Kerimeler bu hususa işaret eder:
- “Gece ile gündüzün değişikliği de O’nun eseridir.” (23/80)
- “O geceyi gündüzün üstüne örtüyor, gündüzü de gecenin üstüne seriyor.” (39/5) “Siz birbirinizin düşmanı olarak inin.” (2/36)
- (11) Bu yapı mimarî ürün olarak sahip olduğu eşsiz güzelliği ve önemi yanında Sinan’ın tasarım yaklaşımının transandantal niteliğini ortaya koyması ile de özel bir önem taşımaktadır.
- Mağlova kemerinin tasarımında Sinan’ın üç temel etkenden hareket ettiği görülüyor. Bunlardan birincisi vadiyi aşarak suyu bir taraftan diğer sirta kemerlerle meydana getirilecek bir düzlemde taşımak; ikincisi 1563’te eski kemerin yıkılmasına yol açan sel felaketinin tekrarı halinde sele dayanacak güçlü bir mahmuz sistemini oluşturmak, üçüncü olarak yapının deprem yüklerine karşı daha dayanıklı hale gelmesini temin etmek üzere zeminde yer alan mahmuzların üzerindeki, su akış istikametinde yapının iki tarafına yerleştirilen kemerlerin üzerindeki üst kemer dizisinin daha dar ve hafif olmasını sağlayarak taşımayı sağlayacak alt kemer ve destek ayaklarının sistemine üst kemer ve destek kısmının daha az yük vermesi amacı ile bu üst kemer dizisini daha dar olarak tasarlamış olmasıdır. Kaide mahmuzlarından yukarıya doğru her iki yönde daralarak yükselen meyilli destek ayaklarının arasında oluşan alanın küçük kemerlerle boşaltılması da Mağlova Kemerî’nin transandantal düşünme ve tasarlama yolu ile yapının mimarlık çözümlemesinin iç dinamiklerinin realitesini de aksettiren bir düzeye ulaşmasını sağlarken; mimarinin eşsiz güzelliği-

nin yapıyı var eden gerçeğe bütünleşerek oluştuğunu da ortaya koymaktadır.

Tasarım ve mühendislik hesaplama yaklaşımının Rönesans sonrası ampirik analitik niteliğine karşılık Buckminster Fuller'in jeodezik kubbe tasarımının transandantal niteliği bilinmektedir. Fuller en az dış satha sahip en büyük bir iç hacmi örten biçimin bir küre, en sağlam biçimin ise piramid olarak tanımlandıktan sonra, bu iki farklı asli özelliğe sahip iki biçimi bir araya getirmeyi öngörerek jeodezik kubbe çözümüne ulaşması transandantal yaklaşım ile çözümlenmenin çağdaş bir örneğini oluşturmuştur.

- (12) İnsanın yalnızca Allah'a karşı sorumlu olduğu inancı bu tasavvuf kolunun temelini oluşturur. Bu inanç hiç bir müdahaleyi kabul etmeyen ferdin, toplum içinde tam bağımsız bir mevki kazanmasını amaçlar. 16. asırda Osmanlı fikir ve inanç hayatında Melamilik ile ortaya çıkan, ferdiyetin her türlü toplumsal bütünlükten önemli hale gelmesi olgusu, giderek yaygınlaşarak aşırılışınca, anarşist bir niteliğe de bürününce, kendisi de bir Melamî olan Kanuni Sultan Süleyman döneminin güçlü Şeyh-ül İslâmı Ebusuud Efendi, Melamiler'e karşı takibatı onaylamasına yol açar. Sinan'ın Zal Mahmut Paşa Camii'ndeki tasarım yak-

laşımının, daha bağımsız mimarî unsurlarıyla Melamî etkileri taşıdığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

- (13) Ahengin mutlak olduğu Cennette çevre bilinci imkansızken yasak meyvenin yenmesinden sonra günah işlediğini farkederek pişman olan beşer, bu pişmanlığı sebebi ile günahları Allah tarafından affedildiği, ancak bu fiil dolayısı ile çevrenin farkına varan insanın dünyanın sorumluluğunu yüklenerek bu sorumluluğu yüklenemeyenlerden daha yüce bir varlık düzeyine, Allah'ın halifesi mertebesine ulaşması, İslâm düşüncesinde beşerin ekme-i mahlukat düzeyine yükselmesi olarak tanımlanmıştır. Bu hususu M. İkbâl, 'İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden Kuruluşu' isimli kitabında; "Kur'ân-ı Kerîm'de Âdem'in Cennetten çıkarılmasıyla ilgili kıssa, insanın doğal duygu ve ihtiyaçlarının ilkel durumundan çıkıp, şüphe ve itaatsizliğe muktedir ve şuurlu şekilde özgür bir şahsiyete sahip olma haline yükseldiğini işaret etmektedir. Kısacası Âdem'in Cennetten çıkarılışı veya dünyaya indirilişi hiç bir ahlakî bozukluğu ifade etmez. Burada anlatılmak istenen şey, insanın saf ve sade şuurdan şahsi şuura varışındaki değişikliklerdir. Yani insanın fıtrat rüyasından uyanarak kendi şahsiyetinin de belli bir önem taşıdığını anlamasıdır." şeklinde açıklığa kavuşturulmuştur. (Sayfa 119)

SÖZLÜK

Additif Kümülatif Tezyinilik: Sanat eserini vücuda getiren eşdeğerde unsurların biraraya gelmesi ve tekrarıyla oluşan süsleme.

Antikite: MÖ 6. yy ile MS 3. yy arasında kalan dönem. Bu dönemde varlığını sürdürmüş Yunan ve Roma medeniyetleri için kullanılır.

Arkaik: (İng.Archaic) Bir sanat dalının ve üslubun olgunluk ya da klasik dönemi öncesindeki oluşum aşamasını nitelemek için kullanılır. Örneğin: Yunan Sanatı'nın Arkaik Dönemi. Bu aşamada bir sanat ya da üslup, ileride olgunlaşıp bütünleşireceği öğeleri oluşturma dönemini yaşamaktadır.

Barok: (İng.Baroque) Görsel sanatlar ve mimarlık alanında, genel olarak, simetriye karşıt olarak asimetriyi, temel geometrik biçimlere karşıt olarak eğrisel biçimleri, durağanlığa karşıt olarak hareketi, tek defada algılanabilirliğe karşıt olarak kolay kavranamazlığı yeğleyen bir tutumdur.

Bursa Kemer: Osmanlı mimarlığının İstanbul'un fethi öncesinde sık kullandığı bir kemer biçimi. Yanları dörtte bir daire biçiminde ortası düzdür.

Dekonstrüktivizm: 1980'lerde ortaya çıkan bir akım. Dekonstrüksiyonizm bir üslup ya da bir hareket olmayıp, sanatın geleneksel, yerleşmiş kurallarına ve düzenine karşı çıkmayı amaçlar.

Destek Ayakları veya Kuleleri: Yapıda yatay öğeleri sağlamlaştırmak amacıyla eğimli olarak yanlarına yerleştirilen ahşap, taş, metalden yapılmış öge.

Eklektisizm: Sanatta farklı çağ ve üsluplardan seçilerek devşirilen öğelerin yeni bir tasarım ya da ürün oluşturmak için ele alınması olgusudur.

Eksedra: Yarım daire planlı, kubbe örtülü ve kendisinden daha geniş bir mekâna eklemlendirilen mimarî mekân ögesi.

Eyvan: Üç yönden kapalı, bir yönden dışa açılan ve tonozla örtülü mekân.

Fetiş: Animist inançlı ilkel topluluklarda, kişilerin koruyucu niteliğine ve uğuruna inandıkları için üzerlerinde taşıdıkları özel olarak biçimlendirilmiş küçük eşya ya da kült objesi.

Fetişizm: Nesnelere ya da kavramları putlaştırma.

Fil Ayakları: Büyük kubbeli yapılarda kubbe, yarım kubbe ya da tonozları taşıyan kalın kâgir ayak. Fil ayağı sözcüğü özellikle büyük Osmanlı camilerinde bulunan bu türden iri taşıyıcılar için kullanılır. Bunlara "pılıpaye" de denir.

Floral: Çiçek desenli tezyinat.

Friz: Genel olarak, kabartmalarla bezeli şerit biçiminde her tür sanat yapısı.

Fronton: Yapılarda cephe boyunca ve çatı düzeyinde yer alan basık bir ikizkenar üçgen biçimindeki duvar. Antik, Rönesans, Barok ve yeni Klasik mimarlıklarda kullanılmıştır.

Gotik: Yaklaşık olarak 1140 dolaylarında gelişmeye başlayarak 13. yüzyılda tüm Avrupa'ya yayılan bir üslup olup ancak Rönesansın başlamasıyla ortadan kalkmıştır.

Harim: Osmanlı camilerinin çevresinde yer alan ve cami alanını kentsel alandan ayıran duvarla çevrili dış avlu.

Hatayî: Üsluplaştırılmış bitkisel öğelerden oluşan Osmanlı bezeme türü.

Hazire: Cami, medrese gibi bir kamusal Osmanlı yapısının bahçesinde yer alan, duvar ya da parmaklıkla çevrili küçük mezarlık.

Hedonizm: Sanatı haz verici nesnelere üretme etkinliği olarak gören anlayış.

İmmateriel: Maddi olmayan, tinsel.

Kemer: Bir açıklığı geçmek için kullanılan düzgün eğrisel biçimli strüktürel öge. Sivri kemer, basık kemer, beşik kemer, at nalı kemer, kaş kemer, pencî kemer, dilimli kemer vs. gibi türleri vardır.

Konstrüktif: İnşai.

Kubbe Eteği: Kubbenin kasnağa birleştiği kesim.

Kubbe Kasnağı: Üzerine kubbenin oturduğu çokgen planlı geçiş ögesi. İşlevi, kubbenin örttüğü dörtgen planlı strüktürden dairesel planlı kubbeye geçişi sağlamaktır.

Kubbe Tamburu: Kasnak. Üzerine kubbenin oturduğu çokgen planlı geçiş ögesi.

Kübist: Kübizm anlayışı doğrultusunda çalışmış sanatçı.

Kübizm: Geleneksel resim anlayışına yöneltile en güçlü karşı çıkışlardan biridir. Geleneksel resmin konuyu tek bir bakış noktasından ve zaman içinde dondurulmuş olarak betimlemesine karşılık, kübistler nesnelere çok sayıda değişken bakış noktasından ve farklı anlarda aynı resim düzlemi üzerinden betimlemeyi amaçlamışlardır.

Külliyeye: Bir camiye merkez alan, imaret, kitaplık, medrese, çarşı, hamam, han, vs gibi birimleri içeren yapı topluluğu.

Mahmuz (Selyaran): Köprü ayaklarına suyun akış yönüne zıt yerleştirilen üçgen planlı, masif taş bölüm.

Monumentallik: Âbidevilik

Mukarnas (Stalaktit): Yan yana ve üst üste yerleşen prizmatik öğelerin dışa doğru derece derece taşarak, genellikle, simetrik bir düzen içinde dizildiği üç boyutlu bir mimarî bezeme ögesi ve strüktür. Yalnız İslâm ülkelerinde uygulanan mukarnasın örneklerine sütun başlıklarında, taç kapılarda, geçiş öğelerinde, şerefelerde, kornişlerde ve nişlerde rastlanır.

Nef: Kilisede dik doğrultuda, birbirlerinden sütun ya da ayak dizileriyle ayrılmış, uzunlamasına mekânların herbiri.

Niş: Kendisinden geniş bir mekâna açılan ve duvar içerisine oyulmuş, genellikle, üstü kemer ya da mukarnas ile örtülü girinti ya da hücre.

Ontoloji: Varlık bilimi felsefede, metafiziğin en temel kollarından biridir. Ontoloji varlık veya varoluş ile bunların temel kategorilerinin araştırılmasıdır.

Palmet: Bir sapın iki tarafında simetrik olarak sıralanmış uzunca yapraklardan oluşan üslûplaştırılmış bitkisel bezeme ögesi.

Pendantif: Kare planlı bir mekânın üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan bir geçiş ögesi. Bu amaçla köşelerde oluşturulan üçgen biçiminde içbükey parçalara verilen ad.

Paye: Yapıda taşıyıcı ayak. Duvar örme yöntemleriyle inşa edilmiş kare, dikdörtgen, çokgen, ya da daire planlı düşey taşıyıcı.

Pâyeli Cami: Çatısı çok sayıda paye tarafından taşınan camiler.

Portal: Genellikle, bir kamusal yapıya giriş-çıkışı sağlayan anıtsal kapı. "Taçkapı" da denir.

Psşik: Ruhi.

Pürizm: Genelde, sanat yapıtını minimuma indirgenmiş sayıda öge kullanarak oluşturma anlayışı.

Rasyonalizm: İşlevselcilik olarak da adlandırılan Modern Mimarlık akımına verilen adlardan biri.

Ratio: Oran

Revak: Bir yapının önünde yer alan uzun kenarlarından biriyle bu yapıya bitişik, diğer uzun kenarı boyunca sütunların taşıdığı bir kemer dizisiyle dışa açılan, üstü kubbe, tonoz ya da çatıyla örtülü uzunlamasına bir mekân.

Romanesk: Avrupa'da 7. yüzyıl ile 13. yüzyıl arasında ge-

lişen mimarî üslûp. Hemen hemen tüm örnekleri dinsel yapılardır.

Rönesans: 14. yüzyılda İtalya'da başlayarak 16. yüzyıla dek tüm Batı ve Orta Avrupa'ya yayılan sanat hareketi.

Rumi: Türk Sanatı'nda çok sık kullanılan üsluplaştırılmış yaprak betisi biçiminde bir bezeme ögesi.

Şapel: Tek mekândan oluşan küçük kilise

Sarkıt: Mukarnasta aşağıya doğru düşey konumda uzanan uç bölümler.

Selatin Camileri: Padişah ya da hanedan üyelerince yaptırılmış Osmanlı camisi.

Semantik: Anlam, bilimsel anlam.

Sıbyan Mektebi: Osmanlı döneminde ilkokul düzeyinde eğitim veren ve onun için inşa edilmiş yapı. Bir ya da iki kattan ve her katta genellikle tek mekândan oluşur

Simultanlık: Eşzamanlılık.

Strüktürel: Taşıyıcı sisteme ilişkin.

Tektonik: Mimaride, heykel veya resimde kompozisyon içerisinde tekrar eden, ancak tek başına da bağımsız (ferdi) bir bütünlük oluşturan unsur.

Tonoz: Örgü teknikleri kullanılarak inşa edilmiş, kagir, eğrisel yüzey, ya da yüzeylerden oluşan mimarî örtü ögesi. Beşiktonoz, aynaltonoz, çapraztonoz, kamburgaltonoz, Gotik tonoz vs. gibi türleri vardır.

Transandantal: Fizikötesi

Tromp: Kare planlı bir mekânın üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan bir geçiş ögesi

Türk Üçgeni: Kare planlı bir mekânın üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan bir geçiş ögesi. Örtülecek mekânın köşelerinin tepe noktaları aşağıda kalan bitişik üçgenler oluşturacak biçimde pahlanması biçiminde tanımlanabilir.

Üzengitaşı: Kemerin ayağa oturduğu noktada yer alan ilk taş.

Yeni Ontoloji: 20. yy başında Nicolai Hartmann öncülüğünde gelişen hareket.

Zaviyeli Cami: Zaviyeli camilerde plan, iki yandan kaplı hacimlerle kuşatılmış uzunlamasına bir orta mekândan oluşur. Bu yan mekânların zaviye işlevi gördüğü düşünüldüğünden ötürü, bu adla anılmışlardır. İlk örneği İznik Yeşil Camii'dir.

İNDEKS

- A -

Abbasiler Dönemi 61
Âbidevî 36, 59, 61, 80, 94, 105, 107, 162, 167, 171, 178,
196, 202, 205, 208, 211, 252, 267, 321, 344, 352
Afrika 46, 47, 59, 67, 71
Ağırnas Köyü 71
Ahlâk 20, 22, 27, 35, 38, 45, 49, 55
Ahmet Hamdi Tanpınar 343
Ahşap Mimarlık Teknikleri 80
Akdeniz 59, 377
Alibeyköy Deresi 273
Allah 21, 29, 30, 31, 33, 36, 38, 41, 42, 45, 51, 52, 54,
55, 59, 61, 105, 108, 171, 288, 384
Almanya 71
Alvar Aalto 48
Amasya Bayezid Camii 76
Amr Camii 61, 62
Ana Kubbe 74, 129, 147, 162, 178, 189, 196, 225, 237,
245, 287, 381, 382
Anadolu 46, 64, 66, 67, 71, 72, 76, 90, 151, 153, 159, 184
Anadolu Selçuklu 66, 67, 72, 90, 151, 153, 159
Antalya Yivli Minare Camii 80
Antik 20, 50
Antik Mısır Kültürü 50
Antikite 50, 51, 314
Arasta 233, 306, 324, 325, 328, 344
Aristokrat 47
Arkaik 72, 73, 77, 93, 108, 184, 205
Armudî Kemerler 76, 113, 128, 132, 156, 194, 195,
233, 237, 259, 302, 314, 324, 329, 351, 360, 393
Artizanal 35, 55
Asya 59, 64, 66, 67, 71, 72, 73, 76, 90, 151, 184, 215, 247
Atik Ali Paşa Camii 137, 139
Avlu 33, 34, 59, 61, 91, 93, 113, 114, 121, 128, 143,
144, 146, 147, 149, 156, 157, 171, 174, 176, 177,
178, 179, 187, 189, 194, 195, 196, 199, 200, 201,
227, 228, 229, 230, 233, 236, 237, 257, 259, 298,
312, 314, 317, 318, 320, 322, 324, 325, 351, 352,
357, 360, 366, 389, 390, 391, 394
Ayasofya 91, 101, 137, 151, 161, 162, 167, 171, 184,
186, 187, 205, 212, 214, 215, 216, 241, 252, 343,
348, 349, 351, 381, 382, 384, 387
Ayşe Kadın Camii 281, 325
Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa Camii 364, 365, 366,
367, 368, 371, 400

- B -

Babür 67
Bademli Mukarnas 159

Bağdat Konut ve Ticaret Bloku 48
Baklavalı Başlık 113, 229, 377
Baklavalı Sütun Başlıkları 76, 113, 114, 128, 132, 161,
229, 233, 324, 391, 393
Balat İlyas Bey Camii 76
Balkanlar 59, 76, 281, 283
Barbaros Hayrettin Paşa 117, 118, 119, 128, 156, 233, 261
Barok 37, 40, 48, 53, 54, 159, 208
Basra Camii 61
Batı Kültürü 19, 39, 40, 43, 48
Bayezid (II.) (Külliyesi) 91, 137, 281, 284, 369
Bayezid Camii 76, 80, 91, 93, 94, 95, 117, 129, 132,
139, 143, 159, 196, 212, 230, 312, 322, 369
Belgrad 71
Beşiktaş 117, 233, 237, 261, 365, 371, 388, 395
Beyaz Marmara Mermeri 229
Beylikler Dönemi 66, 72, 151
Beyşehir Ulu Camii 66
Bezeme (Sanatı) 208, 209, 227, 252, 330, 360, 400
Bilecik 71, 72, 76
Biyo-Sosyal 20, 22-24, 26, 30, 32, 33, 37, 40, 46, 47, 52
Bizans 51, 52, 94, 137, 167, 208
Bizans Havariler Kilisesi 137
Bizans Kültürü 51
Bizans Sarnıcı 94
Boğaziçi 129, 178, 365, 381, 382, 389, 391, 394
Boğdan 71
Bursa 76, 77, 78, 80, 81-84, 88, 90, 91, 94, 109, 129, 137,
151, 153, 156, 159, 163, 202, 252, 261, 284, 377
Bursa Kemerli 80, 88
Bursa Muradiye Camii 76
Bursa Tipi Cami Planı 284
Bursa Ulu Camii 76, 77, 78, 80, 84, 94, 109, 284, 377
Bursa Üslubu 94
Bursa Yeşil Camii 76, 80, 88, 90, 151, 159, 252
Bursa Yıldırım Camii 76, 80, 81, 82, 83, 90, 91, 156, 284
Büyük Portal Mimarisi 66
Büyük Selçuklu (Devleti) 64, 66, 67, 72, 159

- C -

Cehennem 40
Cengiz Han 64, 66
Cennet 35, 67, 107, 159, 161, 212
Cennetü'l-Ârif 67
Cumbalı Ahşap Ev 174

- Ç -

Çatı 33, 61, 64, 271, 324, 375, 376

Çelebi Sultan Mehmet 80
 Çevre Mühendisliği 49
 Çıracılık Dönemi 284
 Çin 59, 196
 Çini (Tezyinat) 33, 39, 42, 73, 90, 106, 107, 108, 151,
 156, 159, 202, 205, 208, 209, 212, 247, 251, 252,
 253, 310, 330, 334, 360
 Çinili Köşk 90
 Çukurbostan 94, 99

- D -

Dairesel Kubbe 161
 Darülhadis 171, 174
 Darüşşifa 91, 113, 119, 171, 172, 174
 Davut Paşa 365
 Dekonstrüktivist 360
 Dekorasyon 42, 45
 Delhi 64
 Dikdörtgen Plan 247, 285, 288, 294
 Din (Dinî) 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 36, 37,
 38, 44, 45, 50, 52, 54, 55, 64, 66, 71, 105, 108
 Divriği Ulu Camii 66
 Doğu Anadolu 67
 Dominico Fontana 53
 Dört Halife Dönemi 59
 Dörtgen Plan 64
 Düz Satıh 73, 90

- E -

Ebû Hanîfe 51
 Edirne Bayezid Camii 93, 94, 95, 117, 129, 132, 137,
 143, 159, 196, 230, 312, 322
 Edirne Eski Camii 76, 79, 87, 377
 Edirne Muradiye Camii 76, 284
 Edirne Sarayı 281, 284
 Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii 225, 227, 228, 231,
 261, 285, 306, 312, 351
 Ege Kıyıları 66
 Egosantrik 47
 Eklektisizm 37, 45, 47, 48, 49
 Ekmekçizade Kervansarayı 325
 Ekspresyonizm 45
 El-Fakir El-Hakir Sinan 15
 Emevî Camii 61, 62
 Emevî Devleti 64
 Eminönü 94, 101, 245, 351, 400
 Eminönü Valide Sultan Camii 94
 Endonezya 59
 Endülüs 71
 Ernst Diez 50, 205
 Erzurum 66, 67

Erzurum Çifte Minareli Medrese 66
 Erzurum Yakutiye Medresesi 67
 Eski Camii 76, 79, 80, 87, 281, 284, 322, 326, 377
 Eski Saray 137
 Esmâ Sultan 257, 259, 261
 Estetik 22, 36, 38, 50
 Ev 23, 24, 25, 33, 34, 35, 36, 66, 94, 174, 283, 325
 Evvel Medreseleri 171, 174, 176, 177
 Eyüp Sultan 137, 167, 257, 263, 377

- F -

Fatih 90, 91, 137, 139, 143, 167, 171, 176, 349, 381
 Fatih Külliyesi 91, 167, 171
 Fatih Sultan Mehmed 91, 137, 381
 Fatimîler 64
 Fetiş 41, 47
 Fetişist 24, 45, 49, 50, 55
 Fetişistik 30, 31, 32, 43, 44, 45, 48, 49, 106
 Fetişizm 31, 37, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51
 Fetret Devri 80
 Fetvahane 176
 Figür 28, 53
 Fil Ayağı (Ayakları) 139, 142, 147, 156, 161, 176, 179,
 184, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 194, 196, 200,
 208, 209, 212, 214, 225, 229, 230, 233, 235, 263,
 264, 298, 300, 310, 314, 329, 331, 365, 366, 368
 Firuz Ağa 233
 Fizik (Fizikî) 20, 24, 25, 72, 259, 352
 Floral Tezyinat 151, 205, 212, 330
 Floransa Katedrali 171
 Form 23, 30, 32, 36, 38, 41, 42, 45, 46, 48, 49, 52, 53,
 54, 72, 87, 105, 137, 139, 142, 151, 241, 267
 Frank Lloyd Wright 46
 Fustat 61, 62
 Füsûsu'l-Hikem 48

- G -

Galata 167, 178, 245, 365
 Gazne 64
 Genetik 21, 27, 30, 37, 38, 42, 49, 50, 54
 Gotik 32, 33, 37, 38, 40, 52, 64, 67, 151, 208
 Gök kubbe 72, 151
 Grid 51
 Gügenheim Müzesi 52

- H -

Hacı İvaz Camii 344
 Hadim İbrahim Paşa Camii 233, 285
 Hadîs 30, 37
 Haliç 94, 137, 142, 151, 167, 171, 178, 179, 184, 185,
 187, 227, 245, 257, 259, 261, 263, 364, 365, 371

Hamam 91, 121, 156, 171, 233, 241, 242, 243, 261, 324, 325, 351, 399
 Han 66, 121, 245
 Haremlik 33
 Hariciler 61
 Harim Duvarı 129, 156, 171, 174, 176, 177, 178, 189, 196, 324
 Haseki Hürrem Sultan 113, 114, 241, 242, 243
 Haseki İmaret 114
 Hassa Mimarları Ocağı 71
 Hatayi 159
 Hazire 156, 163, 171, 179, 181, 194, 259, 325
 Hedonistik 33
 Helenistik 50, 51
 Hıristiyan 37, 38, 39, 40, 45, 46, 47, 51, 52, 53, 64, 208, 349
 Hindistan 59, 64, 67
 Hurma Yaprakları 61
 Hülagü Han 66
 Hünkar Mahfeli 288
 Hürrem Sultan 113, 114, 171, 179, 194, 241-243, 399
 Hz. Muhammed (sav) (‘in Evi) 59, 60

- I -

Irak 71
 Isfahan Ulu Camii 64, 76

- İ -

İbn Tolun Camii 64, 65
 İbni ‘Arabî 48
 İçkale 281, 283
 İhyâu ‘Ulûmi’-d-Dîn 64
 İklim 24, 34, 46
 İkonoklazm 51
 İlahî 19, 32, 35, 41
 İlhanlılar 67
 İlmî Tevhîd 31
 İmam Gazâlî 64, 66
 İmaret 73, 74, 113, 114, 115, 157, 174, 176
 İmmateriel 14, 52, 72, 73, 80, 90, 107, 117, 125, 132, 161, 174, 192, 205, 227, 228, 230, 247, 251, 252, 294, 297, 303, 310, 312, 313, 377, 400
 İnce Minareli Medrese ve Camii 66, 76
 İnegöl İshak Paşa Külliyesi 320
 İran 67, 71, 151, 247
 İslâm 14, 17, 19, 20, 21, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 61, 64, 66, 67, 72, 73, 80, 94, 105, 106, 107, 108, 121, 161, 284, 372
 İslâm Cemaati 19
 İslâm Kozmolojisi 30, 38, 61

İslâm Kültürü 14, 19, 20, 41, 44, 54, 59, 72, 108, 121
 İslâm Mimarisi 14, 19, 20, 21, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 59, 64, 66, 67, 94, 106, 108, 161
 İslâm Mimarlık Sanatı 14
 İslâm Minare Mimarisi 64
 İslâm Sanatı (Sanatları) 21, 38, 39, 42, 49, 51, 67, 106, 108
 İslâm Ülkeleri 19, 49
 İslâmî Gelenek 90
 İslâmiyet 13, 14, 28, 30, 53, 59, 64, 94, 105
 İspanya 64
 İstanbul 13, 90, 91, 93, 94, 96, 99, 101, 102, 117, 125, 129, 137, 139, 143, 153, 156, 159, 160, 161, 194, 195, 196, 212, 225, 233, 245, 247, 281, 283, 284, 285, 302, 312, 330, 343, 344, 351
 İstanbul Sultanahmet Camii 94
 İstanbul Yavuz Sultan Selim Camii 96, 99, 102
 İstiğrak 37
 İstinbat 30
 İzmit Pertev Paşa Külliyesi 343
 İznik Çini 151, 159, 202, 247, 248, 360
 İznik Üslubu 205
 İznik Yeşil Camii 73, 74

- K -

Kaburgalı Tono 64, 151
 Kadınlar Mahfeli 189, 225, 229, 233, 247, 248, 259, 261, 262, 285, 288, 290, 294, 298, 302, 303, 304, 305, 310, 357, 359, 360, 361, 368, 372, 375, 377, 382, 384
 Kadirga Limanı 351, 365
 Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Camii 352, 353, 356, 359, 361, 363
 Kâdir-i Mutlak 36
 Kahire 64, 65, 159
 Kahire Mimarisi 159
 Kaide 72, 73, 77, 113, 121, 124, 125, 128, 139, 147, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 159, 161, 171, 172, 174, 179, 186, 187, 188, 189, 190, 194, 200, 202, 206, 207, 225, 227, 230, 233, 237, 241, 242, 245, 247, 248, 250, 257, 259, 273, 288, 294, 302, 303, 310, 312, 314, 320, 321, 325, 329, 330, 352, 356, 357, 360, 365, 366, 384, 391
 Kalfalık Dönemi 284
 Kanuni Sultan Süleyman 13, 94, 113, 121, 137, 181, 281, 399
 Kanuni Türbesi 212
 Kaptan-ı Derya 371, 377
 Kara Ahmet Paşa Camii 233, 241, 312
 Karadeniz 394
 Kare Kubbe Kaidesi 230

- Kare Plan 61, 66, 67, 72, 76, 95, 99, 113, 121, 161, 187, 188, 245, 247, 248, 257, 284, 285, 286, 288, 294, 295, 302, 303, 324, 366, 389
- Karolenj 51
- Kasımpaşa 343, 365, 371
- Katedral 40, 52, 171
- Katolik Kilisesi 32
- Kavis 80, 159, 192, 193, 200, 208, 209, 211, 329, 377
- Kayseri 66, 71, 344
- Kayseri Kurşunlu Camii 344
- Kayseri Ulu Camii 66
- Kemer 40, 64, 73, 76, 80, 88, 90, 91, 93, 94, 107, 108, 113, 114, 117, 124, 125, 127, 128, 129, 132, 143, 146, 147, 151, 152, 153, 155, 156, 161, 176, 177, 178, 179, 184, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 194, 196, 200, 202, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 225, 227, 229, 230, 233, 235, 237, 247, 250, 252, 257, 259, 261, 263, 267, 273, 276, 284, 288, 294, 298, 299, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 314, 320, 322, 324, 325, 329, 330, 331, 337, 351, 352, 356, 357, 360, 368, 371, 372, 373, 375, 377, 381, 382, 384, 391, 393, 400
- Kemer-i Kübrâ 177, 178, 302
- Kerpiç 34, 59, 215, 247
- Kervansaray 66, 233, 267, 270, 271, 281, 325, 343, 400
- Keyruvan Camii 61, 62
- Kılıç Ali Paşa Camii 343, 365, 377, 380, 381, 382, 383, 384, 385
- Kılıç Kuşanma 283
- Kırşehir Cacabey Camii 76
- Kıyık Tepe 283
- Kimya 20
- Kiriş 40
- Koca Mustafa Paşa 365
- Kombinezon 29, 41
- Kompleks 27, 32, 43, 52, 91, 171
- Konstrüksiyon 23, 45, 189, 288, 400
- Konstrüktif 283, 306
- Konut Mimarisi 47, 94
- Konya Alaaddin Camii 66
- Konya Karatay Camii ve Medresesi 66
- Korfu 71
- Kozmoloji 22, 30, 38, 53, 61
- Kozmolojik 25, 26, 29, 31, 36, 41, 51
- Köprü (Kemerleri) 24, 66, 76, 107, 108, 229, 267, 269, 270, 273, 276, 283, 284
- Köşe Kubbe 139, 142, 144, 147, 150, 161, 189, 192, 193, 194, 196, 200, 305, 366, 368
- Köşe Trompları 247, 248, 285, 286, 298, 303, 306, 329
- Kubbe Kaidesi 72, 121, 124, 125, 161, 225, 230, 245, 247, 288, 294, 303, 366, 391
- Kubbe Kasnağı 76, 139, 147, 153, 155, 156, 159, 161, 186, 288, 294, 295, 297, 298, 360, 375
- Kubbeli Yapı 64, 212, 215
- Kudret Kemerleri 177, 178
- Kûfe Camii 61
- Kur'ân-ı Kerîm 30
- Kurtuba Ulu Camii 64, 65
- Kutbî 42
- Kutsal Sanat 30, 31, 105
- Kutsal Varlık 31
- Kutub Minar 64
- Kuvvetü'l-İslâm Camii 64
- Kübik Kaide 73, 125, 139, 151, 225, 227, 233, 302, 303, 391
- Kübik Kubbe Kaidesi 124, 125, 225
- Kübistik 28, 29, 41, 42, 52, 53
- Küçük Ayasofya 351
- Kültür 13, 14, 15, 19, 20, 24, 25, 29, 30, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 59, 67, 66, 71, 72, 73, 94, 105, 108, 113, 121, 161, 167, 173, 205, 208, 284, 285, 343, 344, 349, 399, 400, 401
- Kümbet 66, 215
- Kündekârı Ahşap Tekniği 208
- Kürevî Kubbe 125
- L -
- Le Corbusier 46, 47, 48, 400
- Linear 42
- Londra Saint Paul Katedrali 171
- Louis Kahn 32, 48
- Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi 233, 235, 236
- M -
- Mağlova Su Kemerleri 273, 274, 277, 299
- Mahmut Paşa Camii 137
- Mahmuz 267, 273, 276
- Mahremiyet 25, 35
- Manisa 76, 344, 345, 346, 347
- Manisa Muradiye Camii 344, 345, 346, 347
- Manisa Ulu Camii 76
- Mark Rotko 400
- Marmara Denizi 72, 227, 267
- Masif (Destek Ayağı) 80, 184, 186, 377
- Medine 59
- Mekân 13, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 42, 49, 50, 61, 72, 73, 80, 83, 90, 93, 99, 105, 107, 108, 121, 125, 127, 128, 129, 139, 142, 143, 147, 149, 153, 179, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 194, 200, 202, 205,

208, 212, 214, 215, 216, 225, 227, 229, 247, 248,
257, 260, 263, 284, 285, 288, 290, 292, 294, 298,
302, 305, 357, 360, 366, 368, 369, 372, 374, 375,
381, 382, 384, 389, 391, 394, 399

Melikşah 64

Memlûk (-lular) 67, 159

Merasim Kapısı 178, 196, 320, 324

Meriç 283, 284

Merkezî Kubbe 91, 121, 126, 128, 139, 142, 151, 153,
154, 161, 179, 184, 185, 186, 187, 192, 193, 196,
200, 205, 212, 227, 230, 233, 237, 239, 245, 247,
248, 257, 263, 285, 294, 298, 300, 302, 310, 314,
320, 352, 360, 366, 368, 381, 384, 399, 400

Mermer Süve Başlıkları 237

Merovenj 51

Mescid 29, 30, 34, 35, 37, 59, 107, 270, 271, 325

Mısır Seferi 159

Mies Van Der Rohe 32, 40, 47, 48, 52, 400

Mihrap 61, 64, 99, 121, 125, 126, 128, 129, 153, 156,
179, 181, 184, 187, 194, 195, 212, 214, 235, 237,
247, 257, 261, 285, 288, 290, 294, 298, 302, 303,
306, 310, 324, 325, 330, 346, 347, 357, 359, 363,
365, 366, 367, 368, 372, 373, 374, 375, 376, 377,
381, 384, 394, 400

Mihrap Nişi 285, 298, 302, 330, 346, 347, 359, 363, 365

Milas Firuz Bey Camii 76

Millî Mimarlık 401

Mimar Sinan 13, 14, 15, 71, 91, 94, 105, 106, 107, 108,
113, 128, 137, 171, 283, 322, 348, 399

Mimarbaşı Acem Ali 94

Minber Külâhı 235, 360

Modern 14, 24, 26, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 44, 45,
46, 47, 52, 54, 94, 400

Mohaç 71

Molla Çelebi Cami 365

Monumentality 36

Mukarnas 64, 76, 93, 99, 143, 156, 157, 159, 161, 181,
192, 196, 199, 208, 212, 229, 294, 295, 296, 312,
313, 314, 329, 356, 357, 399

Murad (II.) 91

Murad (III.) 13, 344, 349

Murad Hüdavendigâr (Camii) 76, 90, 137, 261

Murad Paşa 365

Muradiye Türbe 90

Musa Çelebi 80

Müezzin Mahfeli 192, 208, 215, 216, 288, 290, 292,
293, 329, 357, 360, 366, 368, 372, 375

Mümin 29, 105, 129, 132, 288, 343, 382

Müslüman 24, 25, 30, 31, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 52,
64, 72, 94, 208, 365

Mütevekkiliye (Samarra) Ulu Camii 61, 63

- N -

Nef 205, 212

Nilüfer Hatun İmareti 73, 74

- O -

Okmeydanı 167

Olcaytu Hudabende Türbesi 67, 212

Organistik 28, 29, 41

Orhan Bey 72, 73

Orhan Gazi Camii 72

Ornament 42

Ornamentalism 29, 42

Ornamentalistik 61, 208, 209, 306

Orta Çağ 52

Osmanlı (Devleti) 13, 14, 46, 64, 66, 67, 71, 72, 73, 76,
77, 80, 91, 94, 105, 108, 113, 114, 137, 147, 150,
151, 153, 159, 161, 167, 179, 184, 186, 205, 208,
215, 230, 241, 252, 281, 283, 284, 312, 330, 337,
343, 349, 360, 365, 377, 387, 399, 400, 401

Osmanlı Mimarisi 14, 64, 71, 73, 77, 91, 94, 114, 151,
161, 184, 283, 284

Osmanlı Sanatı 205

Otağ 72

- P -

Padişah 76, 91, 167, 196, 270, 281, 283, 330

Palmet Frizi 156, 159

Pendantif 42, 76, 96, 208, 209, 212, 235, 257, 263, 264,
357, 360, 377, 399

Pantokrator Kilisesi 167

Papa V. Sixtus 53

Pattern 42

Payanda 215, 273, 276

Pâyeli Cami 67, 153, 375, 377

Perspektif 28, 53, 270

Piramidal 267

Piyale Paşa Camii 343, 370, 371, 372, 373, 374, 375,
376, 377, 381

Planimetrik 24, 25, 34, 35, 371

Polar 29, 42

Portal 66, 73, 77, 83, 159, 160, 196, 199, 200, 201,
294, 312, 320, 351

Portal Kapı 73

Postmodern 48, 49, 400

Pragmatizm (Pragmatik) 19, 22, 31, 32

Profil 32, 88, 93, 113, 117, 119, 143, 156, 157, 163, 194,
195, 196, 199, 200, 227, 229, 310, 311, 320, 322

Psikolojik 20, 22, 25, 26, 30, 36, 37, 38, 39, 41, 46, 47,
49, 52, 105

Psşik 22, 25, 36, 38, 39, 107

Pulya 71

Püriten 314

- R -

Rabi Medreseleri 171, 176, 178
 Rahîm 36, 41
 Rahmân 36, 41
 Ramazan Efendi Camii 344
 Ratio 22, 31, 32
 Revak 91, 113, 121, 127, 128, 131, 143, 144, 149, 178,
 189, 190, 194, 195, 196, 199, 200, 201, 227, 228,
 229, 230, 233, 236, 237, 245, 257, 302, 312, 313,
 314, 322, 324, 325, 351, 352, 353, 356, 372, 389,
 390, 394
 Rodos 71
 Rokoko 37
 Roma 40, 48, 50, 51, 52, 53, 171, 196, 229, 273
 Roma Kültürü 50, 51
 Roma Mimarisi 51
 Roma Su Kemerleri 273
 Rönesans 13, 32, 42, 52, 53, 71, 151, 200, 208, 314
 Ruhî 20, 21, 22, 25, 26, 30, 38, 41, 47, 49, 105, 252
 Rumi 159, 202
 Rumî Motif 205
 Rumî Yaprak 202, 252
 Rüstem Paşa Kervansarayı 281

- S -

Saçak (Saçağı) 93, 119, 124, 125, 127, 128, 129, 131,
 132, 143, 144, 174, 189, 190, 200, 227, 229,
 245, 312, 322, 351, 352, 375, 377, 382, 383,
 384, 391
 Safevi 67
 Safların Teşkili 61
 Sai Çelebi 371
 Saint Pierre Kilisesi 171
 Salis Medreseleri 171, 176, 178
 Samanoğlu İsmail Türbesi 64, 67
 Sanatkâr 14, 343, 368, 387
 Sani Medreseleri 171, 174, 176, 177
 Sarayburnu 129, 167, 178, 391
 Sarayı 283, 325
 Sarkıt 159, 230
 Scharoun 48
 Sedef Kakmalı Kündekâri 330
 Sedefkâr Mehmed Ağa 94, 399, 400
 Sefer-i Hümayun 71
 Sekizgen Avlu 113
 Selamlık 33
 Selatin Camileri 91
 Selimiye 40, 93, 94, 95, 117, 223, 225, 233, 245, 263,
 267, 270, 273, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 290,
 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301,

302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312,
 313, 314, 317, 318, 320, 321, 322, 324, 325, 326,
 328, 329, 330, 331, 334, 337, 343, 344, 357, 365,
 366, 371, 372, 375, 382, 384, 389, 399, 400
 Sembol 41, 49, 52, 73, 283, 284, 303, 310, 344
 Ser Mimârân-ı Hassâ 113
 Sibyan Mektebi 113, 121, 174, 233, 306, 325
 Silivrikapı 233, 285
 Simetrik Vaziyet Planı 91
 Sinan Paşa Camii 237, 239, 259, 261, 365, 371
 Sinan'ın Türbesi 171, 176
 Sivas Gök Medrese 66
 Sivil Mimarlık 399
 Sivri Kemer 40, 76, 78, 80, 90, 128, 132, 143, 151, 152,
 153, 155, 156, 187, 188, 194, 196, 199, 200, 225,
 227, 229, 233, 237, 247, 267, 273, 276, 314, 322,
 329, 352, 356, 371, 372, 373, 375, 377
 Son Cemaat Yeri (Avlusu) 73, 80, 81, 83, 91, 95, 101,
 117, 119, 121, 125, 127, 129, 131, 132, 143, 146,
 147, 149, 161, 179, 184, 185, 189, 194, 196, 200,
 201, 225, 227, 228, 229, 230, 233, 236, 245, 285,
 306, 310, 312, 314, 320, 322, 352, 366, 370, 372,
 373, 375, 377, 382, 383, 391, 394, 399
 Söğüt 71
 Span 33
 St. Elia 46
 St. Pierre 40
 Stalaktit 42, 64, 128, 129, 143, 159, 161, 208, 227, 228,
 229, 230, 245, 294, 312, 352
 Statik 28, 29, 41, 42, 50, 52, 53, 186, 208, 276, 302, 357
 Sultan I. Ahmet 399
 Sultan II. Mehmed 90
 Sultan II. Selim 13, 343, 349
 Sultan II. Selim Türbesi 343
 Sultan III. Murad 13, 349
 Sultan Mahmud 64
 Sultan Mes'ud 64
 Sultan Selim Camii 94, 96, 99, 102, 117, 125, 139, 143,
 159, 160, 167, 194, 195, 212, 247, 302, 312
 Sultan Süleyman Türbesi 171, 179, 181
 Sultanahmet Camii 94, 101, 344, 399
 Süleyman Bey 80
 Süleymaniye Camii 40, 94, 167, 205, 208, 223, 306
 Sünnet 30
 Sütun 40, 42, 76, 91, 93, 99, 106, 107, 108, 113, 114,
 128, 129, 132, 143, 144, 147, 156, 159, 161,
 181, 189, 190, 192, 196, 199, 200, 208, 209,
 225, 227, 228, 229, 230, 233, 241, 245, 252,
 288, 302, 310, 312, 314, 320, 322, 324, 330,
 331, 351, 352, 356, 357, 372, 375, 377, 382,
 384, 391, 393

- Ş -

Şadırvan 129, 131, 143, 146, 200, 201, 351
 Şakulî 99, 143, 159, 187, 196, 199, 200, 233, 237, 273,
 298, 310, 320, 322, 382, 384
 Şam 61, 62
 Şehzade Mehmed Külliyesi 138, 142, 144, 146, 149,
 150, 152, 153, 154, 155, 157, 160, 163, 284
 Şehzade Mehmed Türbesi 157, 159, 163
 Şehzadebaşı 94
 Şemsi Paşa Türbesi 389
 Şeytan 34
 Şirk 31, 41, 44

- T -

Tabhane 121, 156, 171, 172, 176, 196
 Tanbur 194
 Tanrı 50, 51
 Tarihî 14, 19, 38, 39, 43, 46, 49, 91, 94, 159, 160, 212,
 225, 227
 Tarihselcilik 19, 30
 Taurus Forumu 137
 Tektonik 14, 29, 42, 50, 51, 52, 53, 61, 72, 73, 77, 90,
 151, 161, 200, 202, 208, 230, 360, 384, 385, 400
 Ters 'T' 129
 Tevhîd 19, 20, 21, 29, 30, 31, 32, 45, 49, 50, 54, 105
 Tezkiretü'l-Bünyân 344, 371
 Tezkiretü'l-Ebniye 371
 Tezyinat 88, 90, 101, 108, 151, 156, 159, 181, 202, 205,
 208, 212, 252, 253, 293, 294, 296, 312, 313, 329,
 330, 334
 Tezyinî 14, 29, 38, 41, 42, 50, 51, 61, 72, 73, 74, 80, 90,
 91, 93, 106, 107, 108, 117, 128, 147, 149, 156,
 159, 161, 174, 192, 193, 200, 202, 205, 206, 207,
 208, 209, 212, 252, 276, 284, 302, 303, 306, 307,
 308, 310, 311, 324, 329, 357, 360, 372, 375, 384
 Tıp Medreseleri 171
 Timur 67, 90
 Tiryakiler Çarşısı 171, 174, 176, 179, 187
 Tokat 343
 Tophane 343, 381
 Topkapı Sarayı 167, 172, 344, 394
 Topoğrafya 34, 90, 91, 124, 259, 263, 267, 349
 Trakya 283
 Tromp 64, 76, 247, 248, 250, 285, 286, 288, 294, 295,
 298, 302, 303, 306, 307, 329, 366, 371, 389, 393
 Tuğla 73, 74, 233, 237, 239, 247, 259, 261, 324, 325,
 391, 393
 Tuhfetü'l-Mimârîn 162, 371
 Tunca Nehri 281, 283
 Türk 66, 67, 72, 76, 88, 161, 283, 310, 325
 Türk Üçgenleri 76, 88, 161, 310

- U -

Unite D'habitat 48
 Ustalık Eseri 329
 Uşak Ulu Camii 76

- Ü -

Üç Şerefeli Camii 91, 93, 121, 237, 281, 284, 322, 325
 Üsküdar 94, 121, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 132,
 133, 137, 139, 143, 156, 167, 178, 225, 230, 245,
 257, 303, 320, 343, 365, 382, 388, 389, 390, 391,
 393, 395, 399, 400
 Üsküdar Mihrimah Sultan Camii 124, 125, 126, 127,
 129, 131, 132, 133, 137, 139, 156, 178, 225, 230,
 245, 257, 320, 382, 391
 Üsküdar Şemsi Paşa Camii 388, 390, 391, 393, 395
 Üsküdar Yeni Valide Camii 400
 Üzengi 80, 247, 267, 314

- V -

Vaiz Kürsüsü 189, 215, 216, 329, 330, 331, 357
 Vecd 37, 39
 Venturi 48

- W -

Wells Katedrali 40
 Worringer 38, 40, 52

- Y -

Yarım Kubbe 121, 125, 126, 128, 129, 137, 139, 142,
 147, 150, 151, 153, 154, 155, 161, 162, 179, 184,
 185, 186, 189, 194, 196, 200, 202, 205, 206, 207,
 208, 209, 212, 245, 247, 248, 257, 285, 288, 294,
 298, 302, 303, 306, 310, 312, 329, 352, 357, 360,
 365, 366, 368, 381, 384, 389, 391, 394, 399
 Yeni Camii 94, 101, 400
 Yeni Ontoloji Ekolü 20, 43
 Yeniçeri Ocağı 71
 Yenişehir Yakub Çelebi 76
 Yeşil Türbe 90, 153
 Yıldırım Bayezid 76, 80, 284
 Yıldırım Bayezid Camii 80

- Z -

Zal Mahmud Paşa Camii (Türbesi) 225, 237, 257, 259,
 261, 263, 312, 351, 365, 366, 368, 371, 377, 400
 Zaviyeli Cami Planı 80
 Zemberekli 61
 Zen Budist 32
 Zeuxippus Hamamı 241
 Zeyrek 167, 176

KAYNAKÇA

Heinrich Wölfflin, 'Principles of Arts History', Dover Publications, Türkçe çevirisi 'Sanat Tarihinin Temel Kavramları', Remzi Kitabevi, 1995.

Muhammed İkbâl, 'Reconstruction of Religious Thought in Islam-İslâm'da Dini Düşüncenin Yeniden Kuruluşu', Birleşik Yayıncılık-İstanbul, Çev. Dr. N. Ahmet Asrar.

Muhyi'd-dîn el-Arabî, 'Fusûs-ül Hikem', Milli Eğitim Basımevi, 1952.

Paul Klee, 'Educational Sketch Book', Faber and Faber London, 1950.

Ernst Diez, 'A Stylistic Analysis of Islamic Art'; 'Ornamentalism in Islamic Art'; 'Simultaneity in Islamic Art', Ars Islamica, Michigan, 1938.

Ananda K. Coomaraswamy, 'Christian and Oriental Philosophy of Art', Dover Publications, Inc., New York.

Ludwig Coellen, 'Der Still der Bildenden Kunst', Arkaden Verlag, Darmstadt, 1921.

Wörringer, 'L'Art Gothique', Gallimard, Paris, 1946.

Titus Burckhardt, 'Principes et Methodes de l'Art Sacre', Devry Livres, Paris, 1976.

ALBARAKA TÜRK'ÜN KÜLTÜR DÜNYAMIZA 20. YIL ARMAĞANI

